

הודו לגנות ולשבח

א

בשנים 59—1958 ביקר ארתור קסטלר בהודו וביאפאן, והוא מוסר בספרו "הלוטוס והרובוט" את התוצאות שאליהן הגיע בביקורו.¹ קסטלר גסע להודו וליאפאן, כי רצה למצוא במזרח הרחוק פתרון למבוכה הרוחנית-נפשית השוררת באירופה ובאמריקה. הוא רצה למצוא שם תשובה לשאלותיו של האדם המודרני, והגיע למסקנה שאין למצוא שם כל תשובה.

לענין זה יש להזכיר כלל ישן נושן שתקפו יפה גם בהווה, והוא הכלל, שאדם עשוי ללמוד ארחות חיים בכל מקום בעולם, אבל מוצא ממבוכה קשה לו למצוא במקומות רחוקים וזרים. אדם מוצא מוצא ממבוכתו אם הוא זוכה לכך שיחול מפנה בחייו, והמפנה עשוי יותר לחול אם האדם נמצא במקומות הקרובים למקומו, מאשר אם הוא נמצא במקומות רחוקים. פגישה עם אדם שיש בו עוצמה ותוקף עשויה לגרום למפנה כזה, ולפעמים זוכה אדם לפגישה כזאת, אך הסיכוי לפגישה כזאת הוא יותר גדול במקומות הקרובים למקומו מאשר במקומות רחוקים.

כלל זה קיים לגבי כל אדם, ועל אחת כמה וכמה לגבי סופר, כי כאן יש קושי נוסף והוא שקשה לסופר לדעת מה בעצם כוונתו בחיפושיו. הרבה פעמים הוא מכוון את לבו להורות לאחרים ולא לברר לעצמו, ועובדה זו עלולה לסתום את צינורות השפע של הנפש. הרבי מקוצק ביאר את המאמר: "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין" במובן זה, שאם יגעת ולא מצאת, אל תאמין לעצמך שיגעת באמת. הסכנה בחיפושיהם של סופרים היא בכך, שהם מחפשים בשביל הדור, בשביל הנוער, בקיצור: בשביל אחרים, והם שוכחים לחפש בשביל עצמם. על הכתוב: רק הישמר לך ושמור נפשך

1. Arthur Koestler: The Lotus and the Robot, Hutchinson, London 1960 (נדפס בישראל בסוכנות סטמאצקי).

זערו לגנות ולשבח. / 203

מאוד, פן תשכח את הדברים, ופן יסורו מלבבך והודעתם לבניך (דברים ד', ט') אמר הרבי מקוצק, שצריך אדם לשמור את נפשו מאוד מפני הסכנה שהרוחני לא יהיה נוגע לו אישית כלל, והוא רק יודיע אותו לבניו (או לתלמידיו).

קסטלר שם לב לליקויים האיומים בחיי הודו, לעובדה שמאות אלפי אנשים לנים ברחובותיה של העיר בומביי, משום שאין להם קורת גג על ראשיהם, והשוכבים על הרצפות ברחובות העיר השחיר עורם והצלעות בולטות בגופם, ואזרחי העיר אינם רואים בזה משהו מיוחד, כי כך היה הדבר תמיד. תופעות אלו מצויות הן בהודו, ועד היום לא הצליחו בסילוקן. קסטלר נלווה כמה ימים לווינובה-באווה, תלמידו של גאנדי, שיצר את תנועת הבודאן (מתת קרקע), כדי לעזור למחוסרי קרקע. וינובה השפיע על בעלי אחוזה שינדבו מקרקעותיהם לעניים. בתחילת 1959, כשמונה שנים אחרי ייסודה של תנועת הבודאן, עבר וינובה דרך שארכה כאורך קו המשווה, וקיבל כשמונה מיליון אקרים אדמה, אך הקרקע שקיבל אינו אלא כחמישה עשר אחוז מן הקרקע שהיה בדעתו לקבל כדי לפתור פתרון מינימאלי את בעיית המחסור בקרקע. מלבד זה רק כמחצית מן הקרקע שקיבל היתה ראויה לעיבוד, ורק חלק קטן מזה הגיע למחוסרי קרקע ועזר להם ממשית².

ונחלקו הדעות בענין וינובה. יש אומרים שהוא אינו אלא איש תמהוני, ויש אומרים שהוא אדם גדול מסוגו של גאנדי. קסטלר התרשם ממנו חיובית.

בספרו מערער קסטלר את הדימויים הכוזבים הנפוצים בעולם על היוגה. הוא מוכיח, שיש יוגים רבים שאינם אלא עושים מעשי להטים, ועיקר כוחם בקבלת מתנות. דומה קסטלר ל"משכיל" יהודי שהגיע במאה שעברה מאירופה המרכזית הנאורה לחצרות האדמו"רים בעיירות פולין וגאליציה. הוא מצא שם אדמו"רים שמנהג אבותיהם בידיהם. הוא מצא

2. מפי אנשים שבעיית הקרקע בהודו נהירה להם שמעתי, כי אין בעיה זו ניתנת לפתרון אלא באמצעות כפייה בלבד, היינו, שהמדינה תחייב את בעלי הקרקע למכור את עודפיה בתנאים המתקבלים על הדעת. איאפשר להימנע כאן מן העבירה על העיקרון של איראלימות. הכפייה היא כאן הכרחית, ואם מחזיקים בעיקרון של איראלימות אין הבעיה ניתנת לפתרון.

שם לכלוך וקמיעות ואמונות טפלות ורדיפה אחרי בצע וכבוד. רק פה ופה מצא ביניהם ובין חסידיהם אישיות המקרינה על סביבתה. לא כן אדם בעל לב פתוח ומוכשר לקבל טהרה, שבבואו לעיירה חיפש ומצא בה את הרוחניות האמיתית שנשארה לפליטה על אף הליקויים המרובים. הוא מצא בה אווירה של שבת ומועד. הוא מצא בה טהרת המשפחה, המימות ושמחה. וכן הדבר באנשים הבאים להודו. יש מהם שנסעו להודו וראו את כל הפגעים הקשים. ויחד עם זה מצאו שם שרידים של רוחניות שעודדו את רוחם, ויש אנשים שראו בעיקר את הצדדים השליליים.

אשר לדמותו של גאנדי, מגלה בה קסטלר את הצדדים השליליים, שמקצתם ידועים ומקצתם אינם ידועים, ותגליותיו עושות רושם על קוראי הספר, אך תגליות אלו עשויות גם להטעות את הקוראים, כי הן מפנות את תשומת לבם לתכונות שהן אמנם אופייניות לגאנדי, אך אינן עיקר בדמותו. כשלוננו הרוחני-נפשי של גאנדי היה בתחום המיניות ובתחום של חינוך בניו. את כשלוננו בתחום המיניות בימי נעוריו תיאר גאנדי עצמו בספרו "נפתולי עם האמת"³. הוא מספר שגם בשעה הגורלית של מות אביו, בשעה ששומה היה עליו להיות ער ולשרתו, שכב עם אשתו כדי לספק תאוותו. גאנדי אומר: "רגש חרפה בא עלי בשל חמדת הבשרים שלא הרפתה ממני גם בשעה החמורה של מות אבי, זו השעה שהיתה טעונה (צריכה) עירנות ושקידה. חרפה זו לא יכולתי לשכוח או למחות אותה לעולם. אהבתי להורי לא ידעה לכאורה גבול, ונכון הייתי למסור עליהם את נפשי, ואף על פי כן נמצא משקלה קל ביותר, מאחר שמחשבתי היתה נתונה ברגע הדרוש למדוחי התאוה. מני אז הייתי רואה את עצמי כבעל שטוף תאוה, אם גם בעל נאמן. זמן רב עבר עלי בטרם נשתחררתי מאויקי החמדה, וכמה וכמה נסיונות נתנסיתי עד שהגעתי לכך".

וגם בתחום החינוך של בניו נכשל גאנדי. הוא רצה לכופ את דעתו על בניו. הוא גירש את אחד מבניו מן האשראם שלו, ובן אחר הגיע לשכרות. בסוף ימיו דרש גאנדי מזמן לזמן שבחורות צעירות ישנו במיטתו, כדי להוכיח לעצמו שהוא יכול לעמוד בפני יצרו. זהו ללא ספק פגם קשה, וחסידיו השתדלו להשכיח את העובדה הזאת, ועל כן אינה ידועה לרבים.

3. יצא בתרגום עברי בהוצאת "עם עובד", תל-אביב תש"ה. עיין שם עמוד 37.

הודו לגנות ולשבת / 205

בשביל קסטלר חשובה תגלית זו. ממחבר ספר שמואל בתנ"ך אנו למדים שאפשר לגלות פגמים קשים באישיות גדולה כדויד מלך ישראל, ויחד עם זה להעריך את האישיות כראוי לה. המעיין בספרו של קסטלר מתרשם שהתגלית כשלעצמה חשובה לו, ולא תפיסת האישיות של גאנדי.

קסטלר מזהיר בפני הפרוזה בהערכתה של תרבות המזרח הרחוק, אבל הוא מתעלם מן הדברים שהאדם האירופי-אמריקני עשוי ללמוד מתרבות זו. אזהרתו של קסטלר היא נכונה, אבל היא עשויה להסיח את דעתם של מחפשי דרכים מן הרוחניות הקיימת שם והחשובה לאדם המערבי.

ב

עתה אביא פרטים אחדים מתוך מאמריו של המנוח פרופ' שמעון רוזנבאום מתל-אביב שביקר בהודו ועמד בכתב-עת רפואי על הודו כפי שהיא נראית בעיניו של רופא:

לכל היותר ארבעה אחוזים מארבע מאות וארבעים מיליונים של התושבים (המספר אינו מדויק) מגיעים לגיל ששים. ריבוי האוכלוסיה הוא בעיה חמורה בהודו, כי בכל שנה מיתוספים כחמישה מיליונים נפש ואין הארץ מפרנסת את תושביה. גללי הבקר משמשים כאן להסקה, והאדמה הולכת ונעשית דלה. יבול האורז הוא כאן חלק רביעי מיבול האורז ביאפאן. יש הרבה פרות ואין חלב. חוסר התזונה של הילדים הוא פגע רב. הרפואה ההודית אינה עומדת בפני הביקורת המדעית, והיא שולטת בכפרים לאין-ספור (גם למוסלמים יש רפואה בלתי-מדעית משלהם). יש בארץ זו הרבה נגועי שחין. המיקדשים (חוץ מן המיקדשים של הז'אינים) הם מלוכלכים. שבעים וחמישה אחוזים של ההודים אינם יודעים קרוא וכתוב. אין המחשבה של ההודי מכוונת לניסוח המופשט. גם ההודים העוסקים במדע, דבקים עדיין בארחות חיים ממורשת הדורות. הנה יושבים בביתו של אקדמאי ומשוחחים על נושאים מדעיים — כך מספר פרופ' רוזנבאום — והקטורת והלבונה ממלאות את הבית, ותמונות האל שינה תלויות על הקירות, ובעלת הבית שמה אחרי האוכל מסכה על פיה כדי שלא תבלע זבובון, כי היא שייכת לפת הז'אין שאסור להם להרוג בעלי-חיים.

יש הרבה מחלות, אך אין שכרות בהודו. רואים מצורעים ברחובות,

אבל אין רואים שיכורים. אין תאונות דרכים רבות בהודו, כי ההודי אינו ממהר, והמאזן הנפשי שומר עליו מפניהן.

הודו מלאה יוגה. במוסדות רפואיים בהודו ניסו לבדוק בדיקה אלקטרו-קארדיוגרפית את פעולת הלב של היוגים בשעת הטראנס הדומה למיתה, וכפי שמעידים הבודקים יש פיחות רב בפעולת הלב, אך לא נודע על הפסקה גמורה של פעולתו.

פרופ' רוזנבאום מדגיש את הצדדים השליליים, אבל אינו מתעלם מן הצדדים החיוביים: המשמעת, המאזן הנפשי המונע תאונות דרכים, העדר השכרות, והרי גם בהתנהגותה של אשת האקדמאי הנ"ל, ששמה מסכה על פיה כדי שלא להרוג בעלי-חיים, יש מן החיוב.

ג

כי יש עוד בהודו רוחניות של אמת — על כך מעידים האישים הגדולים שקמו שם גם בדורות האחרונים, כגון: סרי רמהקרישנה, ותלמידו ויִוֹקָאֲנַאֲדָה, סרי אורובינדו, מהר באבא (שדבריו הובאו לעיל) ועוד. האישים האלה לא ללמד על עצמם יצאו אלא ללמד על הכלל כולו יצאו. תרבות העשויה להקים עוד בדורות האחרונים אישים הזוכים להת-עלות, הזקה עליה שיש לה עדיין עתיד רוחני.

האדם האירופי-אמריקני הרוצה ללמוד מאנשי הרוח של המזרח-הרחוק, אינו מחפש אצלם פתרונות לבעיות חברתיות. הוא אינו בא ללמוד מהם את דרכי הביצוע של פעולות חברתיות, אלא הוא רוצה ללמוד מהם דרכים לפדות הנפש. האדם המודרני באירופה ובאמריקה הוא חילוני, טכני וסטנדרטי; חסר לו מרכז מטאפיסי, תודעתו מרוכזת בשכבה הראציונאלית, והראציונאליות היא כיום מנגנונית, אחרי שניטל ממנה ההוד של ההשכלה. אין פלא, איפוא, שהמעולים באנשי המערב מטים אוזן לקלוט קולות של שרידים רוחניים שנשארו במזרח הרחוק. תורת היחיד של המזרח הרחוק נוגעת לאדם בן זמננו. ייתכן שיצטרך האדם המודרני למקלטים רוחניים-נפשיים, הדומים לאשראמים ההודיים ולמנזרים של אנשי הזן ביאפאן. אזהרתו של קסטלר היא נכונה, אך היא עשויה להסית את דעתנו מן הרוחניות הקיימת עדיין במזרח הרחוק.

סרי רמהקרישנה

הסגפן ההודי סרי רמהקרישנה, שישב במקדשים אשר על גדות הנהר הוגלי (לא רחוק מקאלקוטה), נולד בשנת 1836 בכפר בבנגאל, הגיע לקאלקוטה בשנת 1850 ומת בשנת 1886. הוא נודע לאנשי אירופה על-ידי הספר שהקדיש רומן רולאן לתולדות-חיינו ועל-ידי תלמידו ההוגה ויוקאנאגדה. מן הפרטים, שכותבי תולדותיו של רמהקרישנה עומדים עליהם, אזכיר את המסופר על יראת שמיים של אביו, שבשעה שהיה עומד בתפילה ושר את השירים הדתיים, נעשה חוזה אדום מרוב ריכוז.

על הילד רמהקרישנה מספרים, שבשעה שהיה מרגיש בכוהנים ובאנשי-הדת שהם קוראים בכתבי-הקודש בהתלהבות מערשה, היה לועג להם ומחקה את תנועותיהם.

כשהיה רמהקרישנה כבן שבע היה מרבה לשוטט בשדות. פעם ריתק אותו מסע של עגורים; המעוף הריתמי של הציפורים הלבנות על רקע של ענן כהה הביא אותו לשכוח את עצמו ואת כל אשר סביבו. הוא התעלף ונפל, ובמצב זה מצאו אותו ונשאוהו הביתה.

אחרי מות אביו (בשנת 1843) עזב אחיו הבכור את מקום הולדתו והיה לכוהן במקדשי האלה קאלי (על-יד קאלקוטה). הוא לקח אתו את רמהקרישנה, לימד אותו הלכות כהונה, ואחרי מותו של האח היה רמה-קרישנה לכוהן במקומו.

רמהקרישנה היה חוזה. הוא חזה כבעיני בשר את המהות הנשקפת מבעד לתופעות העולם. הוא היה נתון כמעט תמיד בשכבות נפשיות עליונות, בתחום העל-מודע.

היודע אתה מה אני רואה עכשיו — אמר רמהקרישנה — אני רואה שהאלוהים בעצמו נהפך לחפצים ולבריות הנמצאים כאן סביבי. נראה לי שבגיהאדם ובעלי-החיים אשר מסביבי עשויים הם מעור, והאלוהים שוכן בתוך נרתיקי-עור אלה, והוא מניע את ידיהם ואת רגליהם ואת ראשיהם.

אפילו שתי הזונות שעמדו במרפסת של בית-הזונות והציעו את עצמן, נראו לי כהתגשמות של האם האלהית. לפני זמן-מה היה לי חזון כזה: ראיתי בתים, גינות, כבישים, רחובות, אנשים ובהמות, והנה הם עשויים מחומר אחד, משעוה.

השפעה גדולה היתה לרמהקרישנה על אנשים צעירים. מספרים שבזמן שתלמידו ויווקאנאנדה היה סטודנט צעיר, נגע פעם בידו של רמהקרישנה ונפל עליו פחד-מוות והתעלף. הוא פנה אחר-כך למורהו ואמר: "אדוני, מה אתה עושה לי? הרי יש לי אב, הרי יש לי אם!" כשקראתי את הדברים האלה נזכרתי בכתוב בספר מלכים א' פרק י"ט: "ויעבור אליהו אליו וישלך אדרתו אליו, ויעזוב (אלישע) את הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר: אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך".

רמהקרישנה לא רצה להיות גורו (מורה, מדריך רוחני). הוא לא רצה לעסוק בחנוכת האדם (בהקדשה של צעירים), כי אמר: על הגורו להיות אחראי לחטאו ולסבלו של התלמיד, אבל "אותי העמידה האם האלוהית (האלה קאלי) במצב של ילד".

אבל אדם מסוגו של רמהקרישנה משך את לבם של צעירים. רמה-קרישנה היה אומר: כשהניצנים נפתחים, הדבורים באות מאליהן כדי לקבל את המיץ בשביל הדבש שלהן.

רמה קרישנה לא הטיף. הוא אמר שהאדם הוא בעל-חיים בלתי-חשוב ואין בכוחו להטיף. התבלות האנושית גורמת לו לאדם לחשוב שבכוחו להטיף, אך האמת היא שרק אלוהים יכול להטיף.

אחד מן האורחים, שביקר אצל רמהקרישנה, שאל אותו למה קיימות מחלוקות בין הדתות ובין הכיתות הדתיות, שהרי האלוהים הוא אחד. ענה לו רמהקרישנה: כל אחד מקים מחיצות מסביב לנחלתו אשר על האדמה ואומר: זאת היא אדמתי, זה הוא ביתי; אבל הרקיע אשר ממעל מקיף הכול ואינו ניתן לחלוקה. וכן הדבר באלוהות: רק מה שנמצא למטה ניתן לחלוקה ולא מה שנמצא למעלה.

על השלימות אמר רמהקרישנה, שהיא מושגת בדרכים שונות: יש בני-אדם המשתלמים על-ידי כך שהם חוזרים ללא הרף על משפט שקיבלוהו בחלום הלילה; יש אחרים שקיבלו את המשפט הקדוש מאת הגורו שלהם בשעת הקדשתם, והם מתמסרים לאימונים רוחניים לפי הוראותיו של הגורו

ומשיגים בדרך זו את מטרתם; ויש אנשים המקבלים את ההארה באופן פתאומי על-ידי מגעם באחד הקדושים; אך יש שאנו פוגשים אדם שהוא שלם מראשיתו. כשם שיש סוג מסויים של דלעת שהפרי קודם בו לניצן, כך יש אנשים שהם שלמים מלידתם.

אמר רמהקרישנה: כל זמן שהרוח אינה קבועה והמחשבות נפוצות לכל עבר, על המתחיל בהתרכזות לעשות את האימונים הדתיים במקום שקט הרחוק במידת האפשר מאדם. כשם שהחלב נמהל במים, כך מתמזגים הרשמים של הסביבה בזרם המחשבה של המתחיל. אך כאשר החלב נעשה לתמאה, התמאה עולה וצפה על פני המים ושוב אינה נמהלת במים. וכן בתלמיד: אחרי שעשה אימונים רבים והגיע לידי שלטון מסויים בכוחות הפנימיים, אין בפיתויים של הסביבה כדי לבלבלו. הוא יכול להחזיק באלוהים גם במקום מבודד וגם בהיותו בתוך הרעש של עסקי העולם הזה. המתקדם במדיטאציה (בהתבוננות) נופלת עליו מעין שינה הנקראת שנת יוגה, ובשנתו הוא רואה מראות אלוהים.

סיפר רמהקרישנה: נער עני בא אל אחד הקדושים וביקש שיורהו את הדרך למצוא את האלוהים, והקדוש אמר לו: אהב את האלוהים בכל לבבך ובכל נפשך. ענה הנער ואמר: לא ראיתי את האלוהים מעודי, אין אני מכיר אותו, אינני יודע עליו מאומה, וכיצד אוכל לאהוב אותו? שאל הקדוש את הנער, מי אהוב עליו בעולם, והנער אמר שאין לו אב ולא אם, לא אחים ואחיות וגם לא ידידים; אין לו אלא שה אחד, שכל לבו נתון לו. הקדוש היה מרוצה מתשובה זו. הוא אמר לנער: טוב הדבר, טפל נא בשה שלך ואהב אותו בכל נשמתך ובכל מאודך. עליך לדעת שהאלוהים שוכן בקרב השה שלך. אחרי ימים רבים ביקר הקדוש אצל הנער ושאל אותו לשלומו. אמר לו הנער שקיבל את עצתו והגיע לידי כך שהוא זוכה מדי פעם לגילוי אלוהים בשה. הוא געשה מאושר, כי מצא את האלוהים.

אמר רמהקרישנה: פעם קרא לפני אחד מידידי ספר על הנצרות, ובו היה מדובר תמיד על החטא ואמרת לי: המסכן החוזר כל היום על כך שהוא חוטא, סופו שיהיה לחוטא. אם אני מתפלל לאלוהים בכוונה, איך אני יכול להיות אחרי-כן לחוטא?!

הכל בגלל חגורה

נוזיר המחזר על הפתחים הקים לעצמו, לפי עצת הגורו שלו, סוכה במקום המרוחק ממגוריהם של בני-אדם כדי להתמסר שם לאימונים דתיים. בוקר-בוקר, אחרי הטבילה במים, היה תולה את חגורתו על עץ ואחר-כך היה הולך לכפר הסמוך לבקש צרכי אוכל, כמנהג הנוזירים. באחד הימים חזר הנוזיר לסוכתו ומצא שעכברושים תקעו את שיניהם בחגורתו וקרעוה. לא היתה לו דרך אחרת אלא לבקש מאנשי הכפר שיתנו לו בד חדש לחגורה. מתוך זהירות שם את החגורה החדשה על גבי הסכך של הסוכה. כעבור זמן קצר גילו העכברושים את המקום החדש, ובשוב הנוזיר בערב לסוכתו מצא רק שרידים מן החגורה. הדבר גרם לו עגמת-נפש רבה. קשה היה לו לפנות שוב לאיכרי הכפר בבקשה שיתנו לו בד לחגורה. הפעם ודאי הוא — כך חשב בלבו — שהאיכרים ידחו את הבקשה בחרון-אף; אך כיוון שלא היתה לו ברירה, הלך וסיפר להם על רוע מזלו. מתוך נדיבות-לב נתנו לו האיכרים את מבוקשו, אך אמרו לו שלא יוסיפו לספק לו בד בעתיד, לכן מוטב שיקח לו חתול אשר יגרש את העכברושים.

הנוזיר קיבל את עצתם. הוא שב אל סוכתו כשהחתול על זרועו. לשמחתו, הצליח להסיר מעליו את מכת העכברושים; אבל אין החתול מסתפק בתפיסת העכברושים; הוא רוצה לשתות חלב, ועל-כן היה הנוזיר מבקש מאת גשי האיכרים שיתנו לו חלב בשביל החתול שלו. דבר זה הכביד על הגשים עד שאחת מהן אמרה לו: נוזיר יקר, הלא תבין שאין אנחנו יכולות לספק לך חלב מדי יום ביומו. למה אינך מחזיק לך פרה שתספק חלב לך ולחתולך?

העצה היתה טובה בעיני הנוזיר. הלך ורכש לו פרה חולבת והיה שמח שאין הוא זקוק עוד לנדבות ויש לו ולחתולו חלב בשפע. אך שמחתו לא היתה שלמה, כי לפרה נחוץ היה מספוא וקש. בזמן הראשון נתנו לו אנשי הכפר מספוא וקש, אולם אחרי-כן יעצו לו לחרוש את האדמה מסביב לסוכתו ולזרוע שם, וכך יוכל להיות חפשי ממחסור.

הנוזיר שמע בקולם. הוא חרש וזרע וקצר. אחרי-כן שכר פועלים שיעזרו לו בעבודה וקנה לו כלי-עבודה, וכעבור שנים מעטות היה כאחד האיכרים. מסביבו היו שדות וכרי דשא בית ואסמי תבואה, פרות, חזירים ותרנגולים.

לימים בא הגורו כדי לראות את מידת התקדמותו של תלמידו הנזיר בדרכו לאלוהים. כיוון שראה, שבמקום סוכה של מתבודד, יש שם משק עם עבדים, אסמים ורפתות, חשב הגורו שתלמידו עזב את המקום והקים את סוכתו במקום אחר. שאל הגורו את אחד העבדים לאן פנה הנזיר המתבודד, והלה, בבושת פנים, הראה לו את הבית שבו נמצא תלמידו. אך ראה התלמיד את מורהו, מייד הגיע לחשבון-הנפש ואמר: אלוהי! הכול בגלל חגורה. מלא בוש נפל לרגליו של המורה וסיפר את אשר קרה לו. עכשיו הכיר התלמיד את הסכנה שבהיאחזות ידי אדם בחפצים שבעולם, אפילו אין הידיים אוחזות אלא דבר מועט. מבלי להביט לאחור על רכושו וקניינו, יצא לערוך גלות. הוא לא לקח אתו מאומה, גם לא את החגורה.

ביזבו שתיים-עשרה שנה

סיפר רמהקרישנה: בעל-בית אחד הודיע לידידיו, שהחליט לעזוב את ביתו ואת רכושו ואת חיי העולם הזה ולהיות לנזיר. ידידיו בירכוהו על החלטתו, ושתיים-עשרה שנה חי האיש חיים של סיגופים. על-ידי אימוניו הדתיים רכש לו כוחות על-טבעיים, והיה גאה על הישגיו. לבסוף לא יכול היה לעמוד בנסיון, וחזר לעירו כדי להשתמש בכוחות שרכש לו. אנשי עירו שמחו לקראתו ורצו לדעת מה המדרגה הרוחנית שהשיג בשנים שהקדיש לסיגופים. האיש הזמין את ידידיו לצאת עמו אל מחוץ לעיר, והנה בלכתם בא לקראתם פיל. הוא ניגש לפיל, לחש כמה מלים והפיל נפל ארצה. ידידיו התפעלו מכוחו ואחד מהם שאל אותו: התוכל גם להחיות את הפיל ולהעמידו על רגליו? לקח האיש קצת עפר ושם על הפיל ושוב לחש עליו, והפיל קם והלך לדרכו. אחרי-כן הלך האיש עם ידידיו אל שפת הנהר ועבר את הנהר בלהטיו. כל הנוכחים התפלאו והעריצו את הכוחות העל-טבעיים שבן-עירם רכש לו. רק איש אחד מאנשי המקום פנה אליו ואמר: ידידי, ביזבות שתיים-עשרה שנה משנות חיך. נכון הוא שרכשת לך כוחות היוצאים מגדר הרגיל, אבל גאוותך הרחיקה אותך מן האלוהים, וההפסד גדול מן השכר. מה יוצא לך מזה שהפלת את הפיל והקימות אותו? מה יוצא לך מזה, שעברת על פני הנהר? הרי כל בעל רפסודה יעביר אותך אם תשלם לו פרוטה אחת!

הדברים נגעו ללב האיש. הוא שב להתבודד, כי הכיר שרצון-השלטון הוא מחיצה המבדילה בין אדם לבין אלוהיו.

הסאמאדהי

(התפשטות הגשמיות, התאחדות עם האלוהים, עליית נשמה)
 המשפט הידוע של האופאנישאדים הוא: tat tvam asi — אתה הוא זה. וב"זה" הכוונה לבראהמאן (למוחלט). אך לפני שמגיעים לבראהמאן צריכים להשיג את האטמאן. כלומר את העצמות של האדם, שהיא מעבר לתודעה האנושית הרגילה. את העצמות משיגים באמצעות מדיטאציה, באמצעות ריכוז גפשי ובאמצעות היוגה. על משמעותה של המלה "יוגה" (בסאנסקריט) נחלקו הדעות. לרוב מפרשים את המלה במובן "איחוד", "התאחדות" (בלשון הזוהר שנוהגים לומר בקבלת שבת שלנו: דאתאחדת ברזא דאחד), ובאיחוד הכוונה לאיחוד האטמאן (העצמות של האדם), עם הבראהמאן (המוחלט).
 העולם המדומה (בלשון המסורת שלנו: עולם הדמיון) נקרא בהודו מאיה (Maya). פירושה של מלה זו הוא: המדומה, והכוונה לתופעה הנוצרת על ידי תהליכי-המחשבה של האדם והמעלימה ממנו את הישות המוחלטת, וגם דוחה ומבטלת את הדחף הגסתר הנמצא באדם המכריחו להשתנות ולהיות לאיש אחר. כל "העולם הזה" הוא מאיה, והמתגבר על המאיה זוכה להשגה עילאית. רמהקרישנה מבחין בין אני שאינו מבוגר, שהוא טרף לעולם האשה והממון, לבין אני מבוגר, נאור, מי שאני שלו אינו עדיין מבוגר, הוא זהה עם גופו, עם קרוביו, עם רכושו, עם עולם הזה, אבל מי שאני שלו קלט אור מן התודעה האלוהית יודע שהגוף, הקרובים וכו' אינם ממשיים.

מטרת הסיגופים היא לגלות שהעצמות האמיתית נמצאת בתוך האדם עצמו, ושהגוף אינו אלא בבחינת כלי המחזיק את העצמות. הגוף הוא כתבנית של חרס המשמשת מסגרת לתמונה של זהב שבתוכה. האדם זקוק לתבנית זו של חרס — אמר רמהקרישנה — כל עוד שהתמונה של זהב אינה מושלמת עדיין, אבל כשהתמונה היא גמורה, משליכים את התבנית. יש בסיגופים גם סכנה רוחנית, כי הסגפן עלול ליהפך לאדם קשוח, שאין לו קירבה וזיקה לאדם. רמהקרישנה התפלל לאם האלוהית שלא תתן לו להיות סגפן בטול רגש.

יש אדם הזקוק למדיטאציות הנמשכות זמן רב, להתבוננות, הישקעות והתפעלות, שהם האמצעים של התבונה, כדי לראות את האלוהים, ויש אדם הרואה את האלוהים מייד בלי אמצעים של התבונה, ויש אדם שהת-פשטות הגשמיות נעשתה אצלו כמעט לדבר שבהרגל.

רמהקרישנה אמר לויוקאנאנדה: ראייתי את האלוהים כמו שאני רואה אותך, דיברתי אתו מקרוב יותר מאשר אני מדבר אתך.

רמהקרישנה זכה לחיות ששה חודשים שלמים במצב שאחרים אינם יכולים להתקיים בו אלא זמן קצר.

הוא עצמו מספר: לא ידעתי להבחין בין יום לבין לילה, הזבובים יכלו להיכנס לתוך פי ולתוך נחירי אפי ולטייל שם כדרך שהם מטיילים בגופה של מת, אני לא הרגשתי בכך. אחרי שהיה זמן ממושך במצב זה, קשה היה לו לסבול את חברת האנשים הדבקים בעולם הזה, עולם האשה והממון. הוא חזר תמיד לעולם שמעבר לעולם הזה.

סאראדה דווי, אשתו של רמהקרישנה, מספרת, כי בשעה שהיה בעלה נכנס למצב של הסאמאדהי הגדול (לעליית נשמה גבוהה), נעשה בשרו קשה כצור סלע; ופעמים רבות היה שרוי במצב זה כל הלילה, והיא היתה מחכה באימה ופחד עד אור הבוקר. אחר כך למדה אשתו שיש ללחוש באזניו את שם האלוהים פעמים רבות, כדי שישוב להכרה. רמהקרישנה עצמו לימדה מאנתראס, שמות קדושים, שתלחש באזניו כדי להשיבו להכרה. השם הקדוש שלחשה באזניו היה צריך להתאים לאופיו של הסאמאדהי, כי יש צורות שונות לסילוק הגשמיות ולעליית הנשמה. המשותף לכולם הוא שהאדם נכנס למצב שהוא למעלה ממצב הערות, שהוא נכנס לעולם בלתי-ידוע הניעור בזמן שהתודעה הפשוטה נרדמת.

בכיקוריו של ויוקאנאנדה אצל רמהקרישנה קרה שויוקאנאנדה איבד את ההכרה, וקירות הבית וכל אשר בבית היו כלא היו. הוא הרגיש אז שהוא עצמו וכל העולם סביבו נעלמו בריקות. פעם איבד ויוקאנאנדה את ההכרה והשיג דרגה גבוהה של סאמאדהי, ונשאר זמן ניכר במצב זה, וכשהתעורר חלקית לא מצא את גופו, וביקש רמהקרישנה מן האנשים שהיו שם שישאירו את ויוקאנאנדה זמן מה במצב זה, כי אמר: הוא העביד אותי הרבה עד שזכה להגיע לסאמאדהי, ועל כן אל תחזירו אותו מהר לכאן.

ימים אחדים לפני מותו של רמהקרישנה, קרא את ויוקאנאנדה ונשאר
אתו ביחידות, ואחר כך בכה רמהקרישנה ואמר: נתתי לך את הכל, לא
נשאר לי מאומה, מעתה אין אני אלא פאקיר מסכן.

האלוהים יש לו דמות הגוף ואין לו דמות הגוף
יחסו של רמהקרישנה לאלוהים היה יחס אישי וגם יחס שאין בו זיקה אישית.
הוא היה אומר: האלוהים אינו רק בתוכנו, אלא הוא בתוכנו והוא גם
מחוץ לנו, הוא בפנים ובחוץ כאחד. כל אחד מן הגלים של נהר הגאנגס
שייך לגאנגס, אבל גל אחד אינו הגאנגס.

אמר רמהקרישנה: נכון הוא בהחלט שאלוהים יכול לקבל צורה
אנושית כדי להתגלות עלי אדמות, אבל יחד עם זה נכון הוא בהחלט שאין
לאלוהים צורה ודמות, ואין סתירה בין שני המשפטים האלה. נכון הוא
שיש לאלוהים תכונות ותארים וכן נכון הוא שאין לו תכונות ותארים. זה
ים אין סופי, קור גדול הופך את המים לקרח, ואז צפים גושי קרח בעלי
צורות שונות על פני המים, והאפשרות נתונה לאדם לחוש בצורות, וכאשר
עולה שמש של התודעה, נמס הקרח והיה למים, מים למטה, מים למעלה,
תמיד אותם המים, ואין כל צורת, משום כך כתוב באחת התפילות של
הבאגאואאדגיטה: אלוה! יש לך דמות והנך בלי דמות! אתה הולך לפנינו
בצורת אדם, ויחד עם זה אתה נעלה מכל מחשבה.

העולם הזה

אמר רמהקרישנה: הסירה יכולה להימצא במים, אך יש לשמור שהמים
לא יימצאו בתוך הסירה, שאם ייכנסו המים לתוך הסירה, תשקע הסירה
במים. וכן הדבר בדורש את אלוהים. הוא יכול לחיות בעולם הזה, אבל
עליו לשמור עצמו, שלא ייכנס העולם הזה לתוכו.

אורח אחד שאל את רמהקרישנה על החכמים הלומדים כל ימי חייהם
את כתבי הקודש, ואף-על-פי-כן לא דבק בהם מאומה מרוחם של כתבי-
הקודש. הא כיצד?

ענה רמהקרישנה: דרך הנשר היא במרומים, אבל מבטו מכוון למטה,
כי עיניו מחפשות את הנבלות הנמצאות על פני האדמה. וכן הדבר בחכמים.
הם עוסקים כל ימיהם בכתבי-הקודש, אבל לבם נתון ליצרים, ועל-כן
אינם יודעים את האלוהים.

סיפר רמהקרישנה : מוכרות דגים חזרו מן השוק ובהיותן בדרכן הביתה, התחוללה סערה והן מצאו מקלט בביתו של סוחר פרחים, שקיבל אותן בסבר פנים יפות ונתן להן מקום ללון בחדר הסמוך לחלון הפרחים. הנשים לא יכלו לעצום עין, עד שלקחו את סלי הדגים שלהן, הרטיבו אותן במים ושמו אותם על-יד מיטותיהן. כשאך הריחו את ריח הדגים, מייד נפלה עליהן תרדמה ושנתן ערבה להן.

יש בני-אדם שהעולם הזה הוא להם כסל של דגים למוכרות הדגים. הם הסתגלו כל-כך לריח התאוות, לאהבת הבצע ולאהבת הכבוד, עד שאינם יכולים לנשום ולהירגע במקום שיש בו אווירה טהורה.

אני אוהב צעירים, — אמר רמהקרישנה — משום שלבם טהור יותר. כשהם מתבגרים, הרי העניינים של העולם הזה מעסיקים אותם. כשהם מתחתנים, מחצית התודעה כבר תפוסה על-ידי האשה. נולד להם ילד, נתפס רבע מן התודעה על-ידי הילד, והיתר תפוס על-ידי בני המשפחה האחרים, ועל-ידי ענייני פרנסה וכו'. הצעיר אינו תפוס עדין במידה כזאת על-ידי כל אלה והוא יכול עדין להיפנות ולמצוא את אלוהים. למבוגרים קשה הדבר, כי חלק גדול מחייהם תפוס על-ידי ענייני העולם הזה.

שאלו את רמהקרישנה למה אומר כל גור, שמלבד אימוני ההתרכזות ואימוני ההתבוננות ומלבד החזרות על משפטים קדושים, יש לעשות אימוני נשימה. השיב רמהקרישנה : הסתכלו נא ותיווכחו שהריתמוס של הנשימה משתנה לפי הרגשות ולפי המחשבות של האדם הנושם. כעס, תאוה וכן כל הגירויים גורמים לנשימה חפזה ותכופה, ושלוות-נפש ורגשות של חיבה גורמים לנשימה שקטה ומסודרת. היוגי הולך בדרך הפוכה : הוא מסדר את הנשימה ומגרש על-ידי כך את היצרים ואת ההתרגשויות ומגיע למצב-רוח שליו. כי כשם שאין השמש משתקפת במים מסוערים, כך אין אלוהים יכול להתגלות בלב המסוער על-ידי היצרים.